

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 26 april 1922 kl. 12 m.

*Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring i 13 § 2 mom.
i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster.*

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 142, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Wallerius* med instämmande av herrar *Olsson* i Broberg och *Fjellman* hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av 13 § 2 mom. i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster av den 9 december 1910, att, där vid andra ansökningen till kyrkoherdetjänst endast en sökande funnes och provpredikant ej kallades, valförrättning icke skulle förekomma, samt att vederbörande utskott måtte häråt giva formulering.

Beträffande motionärens motivering för sin ifrågavarande hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Genom kungl. cirkuläret den 11 juli 1842 föreskrevs, bland annat, att om prästerlig tjänst, vartill konsistorium skulle upprätta förslag, två gånger varit kungjord till ansökning ledig utan att tre sökande anmält sig, domkapitlet skulle fylla förslaget med skickliga och förtjänta prästmän, som ej sökt befattningen, och detta förfarande skulle, i händelse någon av de sålunda på förslaget insatta avsade sig förslag, ännu en gång upprepas. Därest förslaget genom ny avsägelse åter bleve ofullständigt, borde domkapitlet inberätta förhållandet till Kungl. Maj:t för vidtagande av erforderlig åtgärd.

1842 års
cirkulär.

Uti sitt den 29 december 1846 framlagda förslag till kyrkolag m. m. föreslogo kommitterade för kyrkolagens överseende, att om domkapitlet

1846 års
kyrkolags
förslag.

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 9 saml. 1 avd. 16 häft. (Nr 17.) 1

icke förmådde fylla förslaget med tre skickliga män, den eller de sökande, som funnits behöriga, skulle avlägga prov i vanlig ordning. Därefter skulle allmän sockenstämma hållas, varvid församlingen finge utlåta sig, om den ville föreslå ytterligare åtgärd för förslagets kompletterande. Funnes å förslaget allenast en sökande, skulle församlingen å nämnda sockenstämma uttala sig om den åtnöjdes med den sökande. Förklarade sig församlingen nöjd, skulle detta beslut anses såsom val. Då vid besättande av kyrkoherdetjänst församlingarna i regel ägde rätt att kalla fjärde provpredikant, innebar ett godkännande av förslag, därå endast en sökande funnes uppförd, tillika, att församlingen avstode från att kalla extra provpredikant.

1873 års
kyrkolags
förslag.

Den år 1869 tillsatta kommittén för revision av 1686 års kyrkolag föreslog åter i sitt den 2 oktober 1873 avgivna förslag till ny kyrkolag, att om vid tillsättning av prästerlig tjänst, vartill domkapitlet skulle upprätta förslag, icke efter andra ansökningstidens utgång förslaget kunde fyllas med tre behöriga män, domkapitlet skulle låta utan föregående prov å kyrkostämma inhämta församlingens yttrande, huruvida den ändock åtnöjdes med förslaget. Ett godkännande av förslag, varå endast en sökande fanns uppförd, skulle liksom enligt 1846 års lagförslag anses lika med val. Något undantag från denna regel gjordes icke för det fall, att fråga vore om tillsättande av kyrkoherdebeställning, ehuru vid besättande av dylik tjänst församlingarne enligt lagförslaget kunde kalla extra provpredikant. En förklaring att församlingen åtnöjdes med förslag, å vilket allenast en sökande uppförts, innebar sålunda, att församlingen frånsade sig möjligheten att kalla prästman utom förslaget, utan att den sökande avlagt vederbörligt prov.

1878 års
kyrkomöte.

I det förslag till förordning angående tillsättning av prästerliga tjänster, som på grundval av kyrkolagskommitténs sistnämnda förslag därefter utarbetades inom justitiedepartementet och förelades 1878 års kyrkomöte (Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet nr 1), hade bestämmelsen, att församlingens nöjdförklaring i ovannämnda fall skulle anses såsom val, borttagits och föreskrevs endast, att, därest församlingen förklarade sig nöjd med ofullständigt förslag, domkapitlet skulle vidtaga de åtgärder, som för tjänstens besättande ytterligare erfordrades. Enligt förslaget tillerkändes församlingarna rätt att vid besättande av alla tjänster, för vilkas tillsättande val av församlingen skulle äga rum, kalla fjärde provpredikant.

Inom kyrkolagsutskottet, där förslaget behandlades, blev detsamma emellertid, bland annat i förevarande avseende, föremål för omarbetning,

i samband med att utskottet föreslog, att församlings rätt att kalla fjärde provpredikant skulle inskränkas till att gälla endast vid kyrkoherdeval. Tillika företogs en mindre ändring i lagens formulering för att tydligare än i det kungl. förslaget skett angiva, att en församling icke borde anses hava frånträtt sin rätt att kalla fjärde provpredikant därigenom, att den förklarar sig åtnöjas med ett ofullständigt förslag.

Punkten om församlings nöjdförklaring erhöll i kyrkolagutskottets förslag följande lydelse: »Förklarar sig församlingen med förslaget nöjd, och är vid annan prästerlig tjänst än kyrkoherdetjänst endast en å förslaget uppförd, varde det förklarande lika med val ansett; är det kyrkoherdetjänst eller äro vid annan prästerlig tjänst två å förslaget uppförda, vidtage domkapitlet i vanlig ordning de åtgärder, som för tjänstens besättande ytterligare erfordras.»

Den lydelse av 13 §, som av utskottet sålunda i förevarande avseende föreslagits, godkändes av kyrkomötet och upptogs sedermera oförändrad i det förslag till förordning angående tillsättning av prästerliga tjänster, som förelades 1879 års riksdag (Kungl. Maj:ts proposition nr 2). Propositionen i fråga behandlades av lagutskottet och blev där föremål för omarbetning, varvid bland annat bestämmelsen, att församlings nöjdförklaring skulle såsom val anses, åter borttogs, i samband med att utskottet föreslog, att församlings rätt att kalla fjärde provpredikant skulle utsträckas att gälla även andra prästerliga tjänster än kyrkoherdebefattning.

Vad utskottet sålunda föreslagit godkändes av andra kammaren, under det att första kammaren i detta hänseende godkände propositionen, och, då ett försök till sammanjämkning misslyckades, förföll frågan.

Uti den sedermera den 26 oktober 1883 utfärdade lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster inskränktes församlingarnas rätt att kalla fjärde provpredikant till att gälla endast kyrkoherdebefattning. I andra momentet av 13 § i lagen gävos därför särskilda bestämmelser om de beträffande olika prästerliga tjänster skiljaktiga följder, som församlings förklarande, att den åtnöjdes med ofullständigt förslag, skulle medföra. Vore fråga om komministers- eller kapellpredikantstjänst samt endast en å förslaget uppförd, skulle sådant förklarande anses lika med val, under det att därest fråga vore om kyrkoherdetjänst eller, då till komministers- eller kapellpredikantstjänst två vore uppförda å förslaget, domkapitlet skulle i vanlig ordning vidtaga de åtgärder, som för tjänstens besättande ytterligare erfordrades.

I det förslag till ändrade bestämmelser angående tillsättning av prästerliga tjänster, som år 1907 avlämnades av de därtill utsedda sak-

1879 års
riksdag.

1883 års
prästvallag.

1907 års
förslag.

kunniga, hade föreskrifterna i mom. 2 av 13 § bibehållits vid den lydelse, de erhållit i 1883 års lag, med undantag av att därtill fogats bestämmelser om rösträtt vid omröstning angående godkännande av ofullständigt förslag. Församlingens yttrande, huruvida den åtnöjdes med sådant förslag, skulle alltjämt inhämtas vid alla prästval.

Högsta domstolen 1908.

Vid granskningen av förslaget i högsta domstolen framställdes vid denna paragraf vissa anmärkningar mot detsamma. Två justitieråd anförde sålunda:

»Om, på sätt i förslaget stadgas för det fall att ej tre behöriga sökande anmält sig till ledig prästerlig tjänst, ansökningsrätten vid ny ansökningstids utsättande skall stå öppen för hela rikets prästerskap, torde det kunna förväntas, att behöriga sökande härigenom i allmänhet skola framkallas till det antal, som erfordras för ett fullständigt förslags upprättande. Skulle någon gång så ej bliva förhållandet, synes församlingen knappast med fog kunna påfordra, att ytterligare åtgärder vidtagas för förslagets fyllande. Att i dylika fall inhämta yttrande av församlingen, huruvida den åtnöjes med det ofullständiga förslaget, synes därför icke vara nödigt, utan torde, där fråga är om komministers- eller kapellpredikantsbefattning och endast en behörig sökande anmält sig, denne utan vidare böra förses med fullmakt å tjänsten och i andra händelser förrättningen fortgå i vanlig ordning.»

Ett tredje justitieråd anförde i samma fråga bland annat följande:

»I fråga om kyrkoherdeval synes det icke vara nödigt, att församlingen tillfrågas, huruvida den nöjes med det ofullständiga förslaget eller icke, då församlingen, om den ej är nöjd med förslaget, kan kalla fjärde provpredikant och, i sådant fall, [såsom redan blivit anmärkt] de i § 7 mom. 2 stadgade villkor för behörighet att uppföras å förslag som fjärde provpredikant icke böra äga tillämpning.

Måhända kan det vara skäl att församlingen får yttra sig i nämnda fråga vid andra prästval. I sådant fall torde, [såsom jämväl blivit anmärkt] omröstningen i frågan böra ske med tillämpning av vad i § 26 är stadgat om prästval och med användande av justerad vallängd. Lämpligast synes vara, att den eller de å förslaget uppförda i vanlig ordning avlägga prov och att sedan på en gång avgöres såväl, huruvida församlingen nöjes med förslaget eller icke, som ock i förstnämnda fall, därest två präster äro uppförda på förslaget, vilken av dem församlingen föredrager.»

Förslag till
1909 års riksdag.

I det förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster, som sedermera förelades 1909 års riksdag (Kungl. Maj:ts prop. nr 12),

hade i anledning av de i högsta domstolen gjorda erinringarna föreskrifterna om församlings hörande beträffande ofullständigt förslag ändrats, så att i fråga om kyrkoherdeval församlingen icke skulle tillfrågas, huruvida den åtnöjdes med ett ännu efter andra ansökningstidens utgång ofullständigt förslag. Liksom förut skulle vid tillsättande av kyrkoherdetjänst och då vid besättande av komministers- eller kapellpredikantstjänst två sökande funnos å förslaget, domkapitlet vidtaga erforderliga åtgärder för tjänstens besättande, under det att, där å förslag till komministers- eller kapellpredikantstjänst endast en sökande funnes uppförd, församlingens godkännande av förslaget skulle anses såsom val.

Det sålunda framlagda lagförslaget, vilket beträffande 13 § godkändes av riksdagen efter en mindre jämkning rörande bestämmelserna om justering av röstlängd, förföll visserligen därigenom, att riksdagen och kyrkomötet stannade i olika beslut beträffande viss annan paragraf i detsamma, men i det förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster, som, efter att förut hava godkänts av kyrkomötet, i anledning av väckta motioner antogs av 1910 års riksdag, hade de här förut omnämnda bestämmelserna om förfarandet vid ofullständigt förslag bibehållits oförändrade.

I enlighet med detta riksdagens beslut utfärdades därefter den ännu gällande prästvallagen den 9 december 1910, i vilken 2 mom. av 13 § har följande lydelse:

1910 års
prästvallag.

»Finnas ej heller efter andra ansökningstidens utgång tre behöriga sökande, skall domkapitlet på förslag uppföra den eller de sökande, som anmält sig och prövas behöriga. Vid ledighet i kyrkoherdetjänst skall därefter förfaras såsom eljest i denna lag är föreskrivet, dock att vad i § 7 mom. 2 är stadgat ej skall äga tillämpning i fråga om provpredikant, som församling i sådant fall kallar utom den eller de å förslaget uppförda. Är fråga om komministers- eller kapellpredikantstjänst, låte domkapitlet inför kyrkostämmans ordförande höra församlingen, huruvida den åtnöjes med det ofullständiga förslaget. Begäres i sådan fråga omröstning, skall den verkställas enligt röstlängd, som för ändamålet upprättas och inför kyrkostämmans ordförande justeras; och skola därvid stadgandena i 26 och 27 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Förklarar församlingen sig nöjd med förslaget, och är endast en sökande därå uppförd, varde det förklarande lika med val ansett; äro två sökande å förslaget uppförda, och förklarar församlingen sig nöjd, vidtage domkapitlet i vanlig ordning de åtgärder, som för tjänstens besättande ytterligare erfordras.»

Utskottet.

Såsom av de angivna bestämmelserna i 13 § prästvallagen fram går, skall vid prästval, där fullständigt förslag icke kunnat erhållas, förfaras olika allt eftersom valet avser kyrkoherdetjänst eller komministers- och kapellpredikantstjänst.

I förra fallet skall, sedan domkapitlet på förslag uppfört den eller de sökande, som anmält sig och prövats behöriga, så förfaras, som eljest i lagen är föreskrivet beträffande prästval, det vill säga provdag och frågodag skola utsättas, varefter val skall äga rum, även om under ansökningstiderna icke mer än en behörig sökande anmält sig och församlingen ej begagnat sig av sin rätt att kalla provpredikant utom förslaget.

Är åter fråga om komministers- eller kapellpredikantstjänst, skall, sedan domkapitlet uppgjort förslag, församlingen höras, huruvida den åtnöjes med det ofullständiga förslaget. Förklarar församlingen sig därvid nöjd, skall denna förklaring anses såsom val, därest endast en sökande är uppförd å förslaget. Finnas däremot två sökande, skall val i vanlig ordning förrättas.

Den skillnad beträffande ofullständigt förslag, som sålunda gjorts mellan kyrkoherdeval och andra prästval, sammanhänger med församlingens rätt att vid val av förstnämnda slag kalla extra provpredikant. Församlingen erhåller, utan att därom särskilt tillfrågas, vid kyrkoherdeval å frågodagen tillfälle att ådagalägga, om den nöjes med det ofullständiga förslaget eller ej. Något sådant tillfälle för församlingen att tillkännagiva sin mening finnes däremot icke vid komministers- eller kapellpredikantsval, och har därför föreskrivits, att församlingen skall särskilt tillfrågas, huruvida den åtnöjes med det ofullständiga förslaget. Att märka är vidare, att vid tillsättande av kyrkoherdetjänst ett godkännande av förslag, därå endast en sökande finnes upptagen, icke äger rum förr än församlingen, sedan den sökande avlagt vederbörliga prov, fattat ståndpunkt till frågan, huruvida provpredikant utom förslaget skall kallas. Därest emellertid församlingen vid kyrkoherdeval, där endast en sökande uppförts på förslag, underlåter att kalla extra provpredikant, torde denna underlåtenhet utan vidare kunna jämföras med en vid komministers- eller kapellpredikantsval, där likaledes blott en sökande anmält sig, avgiven förklaring att församlingen åtnöjes med förslaget. Något skäl för att, såsom i prästvallagen skett, i de båda fallen tillmäta församlingens viljeförklaring olika verkan torde icke föreligga. Såsom motionären framhållit, måste ett val till kyrkoherdetjänst, till vilken vid andra ansökningstidens utgång endast en behörig sökande anmält sig och till vilken vid frågo-

dagsförrättningen extra provpredikant icke kallats, endast bliva ett onödigt och betydelselöst upprepande av den å frågodagen avgivna förklaringen, att församlingen åtnöjes med det föreliggande förslaget. I likhet med församlingens nöjdförklaring i sådant fall vid tillsättandet av komministers- och kapellpredikantstjänst torde därför vid besättandet av kyrkoherdetjänst, till vilken endast en sökande anmält sig, församlingens underlåtenhet att å frågodagen kalla extra provpredikant böra anses lika med val.

Givetvis måste, så snart mer än en sökande finnes, val i vanlig ordning äga rum. Det i motionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av 13 § 2 mom. prästvallagen torde därför ur formell synpunkt icke vara riktigt.

Enligt vad motionären uppgivit, förekommer, åtminstone i en del stift, icke alltför sällan, att blott en sökande anmäler sig till en ledigvorden kyrkoherdebeställning. Sålunda skola av nedanstående antal kyrkoherdeval följande hava ägt rum med endast en sökande och utan att extra provpredikant kallats: inom Härnösands stift av fyrtionio val sju med en sökande, motsvarande omkring 15 procent av hela antalet val; inom Luleå stift av tjugufyra val sex med endast en sökande, motsvarande 25 procent av hela antalet; i Visby stift av aderton val fyra med endast en sökande, motsvarande omkring 22 procent av hela antalet. En lagändring i det av motionären angivna syftet synes därför ingalunda komma att sakna praktisk betydelse.

Ehuru utskottet sålunda finner den föreslagna ändringen lämplig och av behovet påkallad, anser sig utskottet icke för närvarande kunna framlägga förslag till avfattning av lagbestämmelse i ämnet. Det synes utskottet ingalunda säkert, att den föreskrift, som erfordras, bör införas med lagens 13 §. Det torde nämligen kunna ifrågasättas, huruvida icke ett stadgande av omförmäلت innehåll bör införas i någon av de senare paragraferna i lagen. Då det såväl med hänsyn härtill som av andra skäl torde vara ändamålsenligt, att lagändring icke vidtages, förrän frågan blivit fullständigt utredd, samt denna utredning lämpligen bör verkställas av Kungl. Maj:t, får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, låta uppgöra och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen den 9 december 1910 angående tillsättning av prästerliga tjänster, att, där vid tillsättandet av

Första lagutskottets utlåtande Nr 17.

kyrkoherdetjänst, sedan ansökningstiderna utgått, endast en behörig sökande finnes och provpredikant ej kallats, valförrättning icke må förekomma.

Stockholm den 25 april 1922.

På första lagutskottets vägnar:

JAKOB PETERSSON.

Vid behandlingen av detta ärende hava närvarit: herrar *Pettersson* i Södertälje, *Hederstierna*, *Klefbeck*, *Julin*, *Svenson* i Eskhult, *Leander*, *Pettersson* i Bjälbo, *af Ekenstam*, *Leo*, *Johansson* i Brånalt, *Söderberg*, *Karlsson* i Vätö och *Carlsson* i Mölndal.
